

דיני תפילת הדרך בימינו

צריך להתפלל תפלת הדרך. מאי תפלת הדרך? יהי רצון וכו' אימת מצלי? - אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: משעה שמהלך בדרך. עד כמה? - אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: עד פרסה. והיכי מצלי לה? - רב חסדא אמר: מעומד; רב ששת אמר: אפילו מהלך.

ופירש רש"י: המלך- מול רשות, ובעניין פרסה פירש: "אבל לא לאחר שהלך פרסה, ובהלכות גדולות מפרש: עד כמה יבקש לילך שיהא צריך להתפלל - עד פרסה, אפילו אין לו לילך אלא עד פרסה, אבל דרך פחות מפרסה - אין צריך להתפלל תפלה זו."

והרא"ש כתב שפי' בה"ג עיקר, ובת"ר"י אנו נתקלים לראשונה בקשר שבין תפילת הדרך לבין סכנה, כי עד עתה ביארו לנו הראשונים את המושב של נטילת רשות, ועתה רואים אנו שעניין חדש נוסף בה והוא התפילה להנצל מסכנות הדרך. וזה משמע גם מלשון תפילת הדרך, והכריע ר' יונה: "דעד כמה ר"ל עד כמה הוי אחיות הדרך, אבל אינו כמו שאומרים שאם לא התפלל בתוך פרסה לא יתפלל אחר כך שזה לא יתכן דכל זמן שיש לו עדיין ללכת מחוייב הוא בעניין התפילה הצריכה אלא יש לאומרה לכתחילה לאחר שיצא מן העיר בתוך פרסה ראשונה וכו' ", ומעין זה ברימב"א ובמאירי.

וכתב השו"ע (ק"י, ד): "היוצא לדרך יתפלל" ולא הגדיר מתי בדיוק אלא בסעיף ז': "אומר אותה אחר שהחזיק בדרך", וקשה הרי כתוב בגמ': "המלך בקונך וצא", משמע תפילה

"המלך בקונך וצא" - מהו הזמן המתאים לתפלת הדרך, ומהו שיעור הדרך המחייבה?

א) הדרכים אז והיום

התעבורה בדרכים השתנתה רבות בעקבות פיתוח הרכבות ולאחר מכן המכוניות והאוטובוסים וכמוכן המטוסים, הכל נעשה מהיר מאד, דרכים שהיו לוקחות בעבר מסע של שנים, היום נומעים מרחקים אדירים אלה בכמה שעות. גם סכנות הדרכים השתנו באופן מהותי, היום לאורך הדרכים נוסעים ללא הרף מכוניות נוספות, מצלמות אבטחה ולווינים, מעניקים פיקוח מלא על המתרחש, כל עוברי הדרכים מצויידיים במכשירי מלפון ורבים גם בג"י פי אס, כמעט ואין שודדי דרכים וליסטים בעלי כלי משחית (למעט מקומות בודדים), שהטרידו מרה את אבותינו, במקומם באה לנו צרה אחרת- מכת תאונות הדרכים, אשר סכנתה קיימת בתוך העיר כמחוצה לה.

האם דיני תפילת הדרך מתייחסים לשינויים הללו, או שמא אין לנו אלא כמו שתיקנום חז"ל עד שיגיע בית דין גדול בחכמה ובמניין וישקול בפלס דעתו, דיעה מופלאה את דרכה של תורה.

ב) מתי לברך

בגמ' דף כט: "א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא: לא תרתח ולא תחטוי, לא תרוי ולא תחטוי, וכשאתה יוצא לדרך - המלך בקונך וצא. מאי המלך בקונך וצא? אמר רבי יעקב אמר רב חסדא: זו תפלת הדרך. ואמר רבי יעקב אמר רב חסדא: כל היוצא לדרך

דף די ע"א שהגמי נוקמת "דהא החזיק בדרך", ופירש"י: "החזיק בדרך לילך למדינת הים ועדיין ישנו בעיר" ובעירובין נב ע"א לעניין שהחזיק בדרך מגלה בדעתו שרוצה לשוב במקום שרצה בו ופירש"י שם שאפי ירידה מן העליה בדרגה אחת נקרא החזיק בדרך ובריטב"א הלשון: "החזיק בדרך כלשהו וברי ירוחם: "שהחזיק שום דבר בדרך ואפי פסיעה א' בתוך הבית" ובמור סימן תי: "מי שיש לו בית מכאן ובית אחר לסוף ארבע אלפים אמה והחזיק בערב שבת בדרך לילך לביתו שבסוף די אלפים אפילו לא יצא אלא מפתח ביתו או שיורד רק מהעלייה לבית כדי לילך וחזר בו יכול לילך שם מאר". ועיין בערוה"ש קי סעיף יג.

ובספר על הכל' אחד מקמאי כתוב: "ואימת מצלי תפילת הדרך משהחזיק בדרך כלומר שלא יאמר אותו קודם נוסעו בעודו בבית" ומצאנו החזיק בדרך גם בהלכות נזירות עיין רמב"ם נזירות (ג, ה) ע"פ גמ' דף ה' ובסדר רב עמרם כתב יד, משעה שהחזיק בדרך "מכי נפיק ומסגני", ובצירוף לכך שיש סכנה מהרגע שנוסע ברכב וצריך רחמי שמיים גם בתוך הישוב נראה שיש לברך מרגע הנסיעה.

אמנם כתב המשנ"ב סימן קי ס"ק כמ: "שהחזיק בדרך - ר"ל שלא יאמרנה כשעדיין הוא בתוך העיר שדר בה אף שמכין עצמו לצאת לדרך ועיבורה של עיר דהיינו שבעים אמה ומעט יותר סמוך לעיר לאחר שכבר כלו כל הבתים הרי הוא בתוך העיר והט"ז מתיר אפילו בתוך העיר משעה שגמר בלבו והכין עצמו לצאת אבל הא"ר והפמ"ג ושאר אחרונים חולקין ע"ז והסכימו דלכתחילה יש ליזהר שלא לעשות כך אך בדיעבד יש לסמוך

קודמת ליציאה ומאידך בדף לי ע"א: "אימתי מצלי אמר רב חסדא משעה שמהלך בדרך", והגרסא בב"י: "משעה שאחו בדרך" ובמור: "אחר שהחזיק בדרך" ובמאירי: "נראה לי שאומרה אחר שיצא מתחומי העיר", וברשב"א: "משעה שהחזיק בדרך", וכתב הט"ז: "ויכול לומר אותה אפילו בעיר קודם שיצא ומ"ש שיחזיק בדרך, פירוש שיהיה מוחזק בודאי לילך. וראיתי לקצת מקפידים שלא יאמר אותה עד שהוא דווקא חוץ לעיר על השדה ואין לזה שורש ועיקר מכל הפירושים".

ובמאירי הביא בן ועדיין לא שזפתו עין הדפוס בימי הט"ז.

ובמג"א: "נ"ל שלא יאמרו בתוך עיבורה של עיר דהיינו בתוך עי אמה ושיריים מן העיר", ולשיטתו צריך לבאר הסתירה בגמ' "כשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא" ונראה בזו הגמ', לשיטתו, הכונה תוך כדי הליכה התפלל והמשך במסעך, כי הקדים כשאתה יוצא משמע אחר יציאה. ולפי דעתו אחר יציאה מן העיר שיעור עי אמה וכו'.

ובזוהר משמע כדעת הט"ז (בראשית מט ע"ב): "תא חזי: האי מאן דנפק לאורחא יסדר צילתא קמי קבי"ה בגין אמשכא עליה שכנא דמריה עד לא יפוק לאורחא", אמנם אפשר להעמיד את דברי הזוהר על החיוב להתפלל שחרית קודם היציאה לדרך ולא בתפילת הדרך עסקינן.

וכן כתב הברכי יוסף כדעת הט"ז הובא בשערי תשובה: "שבספר שערי יוסף על הוריות הראה פנים דשפיר מצי לברך כל שיצא מפתח ביתו ללכת לדרך אף שעודנו בעיר". וחילו מהוריות

גם על הילוך מיל לעניין נטילה ותפילה, וכן לדון רחוק לעניין קרבן פסח ובעניין אבלות שאם היה במקום קרוב (י פרסאות) מונה עמהם.

והנה בסוגיין לא חילקו בין דוהר על סוס ורוכב על חמור לבין מהלך ברגליו, ובכל גווני נקטו פרסה וכ"כ תר"י: "ובתפילת יוצא לדרך, נחלקו המפרשים, יש מי שאומר שאם היה רכוב אין צריך לירד ולהתפלל דכיוון שבתפילת י"ח אמרו שלא ירד כל שכן בזו וי"א וכ"י צריך לירד" וכן פסק שו"ע סעיף ד': "ואם היה רוכב אין צריך לירד", הרי שלא חילקו בין רוכב למהלך ורוכב הוא אף בגמלא פרהא שלא שונה דינו לעניין תפילת הדרך.

ובפסחים צד ע"א: "ת"ר היה חוץ למודיעים. ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים, יכול יהא חייב - תלמוד לומר ובדרך לא היה, והלה היה בדרך. היה עומד לפניו מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותן, יכול לא יהא חייב - תלמוד לומר ובדרך לא היה - והרי לא היה בדרך", הרי שאין חילוק בין אלה ברכב ואלה בסוסים לאלה שמהלכים דרך פעמים והכל עניין אחד. ובמשנ"ב סק"ל כתב: "ואין חילוק בין הולך בספינה להולך ביבשה [א"ר] ולפי"ז גם הנוסע על מסילת הברזל יש לו לברך תפילת הדרך אפילו אם נוסע רק פרסה" וכן העלה בשדי חמד מערכת ברכות ס"י כי אות טו', אהלך באמתך פ"ט אות מז', הליכות שלמה פכ"א הערה ז', שו"ת שבט הלוי ח"י סימן כא', ועוד הרבה, דלא כשו"ת זכרון יהודה דתלוי בזמן והגמי בפסחים היא מטעם של גזירת הכתוב המיוחדת לקרבן פסח, הא שאר דברים תלי בזמן ודבריו הועתקו בשעריים המצויינים בהלכה ס"ח סק"ב.

על דבריו", וכל זה מפני שלא ראה את כמה מהראשונים שהבאנו לעיל ואילו היה רואה את הסכנה של נסיעה ברכב ממונע, היה מודה בדור הזה לט"ז בודאי.

וכתב בביה"ל ד"ה ואין: "אך שהוא נוסע הפרסה דרך איזה עיר או שיודע שאיזה עיר קרובה בצד דרך נסיעתו בתוך פרסה ג"כ לא יאמר תפילת הדרך בחתימה דהא. ליכא מקום סכנתא", ונראה שיש לחלק בין מתפלל על העתיד לבין על ההווה וגדר תפילה לחוד וגדר ברכה לחוד (עיין פני יהושע ברכות כט ע"ב שאפשר לומר גם בספק מפני שהיא תפילה) ועוד שהיום עיקר הסכנה אינה מצד ליסטים אלא מצד התאונות שעצומים כל הרוגיה, וכיוון ששייך תאונת דרכים בין במקום ישוב בין במקום שממה יברך, ולעומת זאת נראה שבטיוול רגלי אל יברך בשם ומלכות.

ומה שכתבו תר"י דף כ"י ע"ב בדפי הרי"ף "בפחות מפרסה אינו מברך דכמו שהוא בעיר דינין ליה", וכן "אלא יש לו לאמרה לכתחילה לאחר שיצא מן העיר בתוך הפרסה הראשנה", לא פסק כן השו"ע.

ועל דרך הצחות ניתן לומר "כשאתה יוצא לדרך המלך בקונך וצא" יוצא קמא היינו מביטו ויוצא בתרא היינו מעירו.

מסקנה: תפילת הדרך אפשר לאומרה בתחילת נסיעתו ואפי" שהוא בתוך העיר ובתנאי שכוונתו לצאת חוץ לעיר פרסה.

ג) זמן או מרחק

כיוון שנפסק כבה"ג שרק על מרחק פרסה מברך, צריך ליבון אם על זמן פרסה שהוא 72 דקות מברך או על מרחק פרסה שבנסיעה יכול לעוברו ביעף משך כ-3 דקות. ויש ללבן עניין זה

פרסה (4 ק"מ) כדי לקנות פרחים לשבת וכיוון שבני אדם מסכנים עצמם ודרך העולם בזה וממילא שומר פתאים ה', כיצד יתפלל להנצל מסכנות שמכנים עצמו על כל צעד ושעל?

וכן ראוי להעיר כי מה שכתב השו"ע (ריט, ז): "באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים; ובספרד נוהגים לברך, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה; ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך, ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות בפרסה" שהשוו בני ספרד בין תפילת הדרך לברכת הגומל והרי זה תימה שעל נסיעה שקוראים אותה בני אדם "קפיצה" יאמר אדם הגומל.

אלא על כרחך צריך לומר לשיטתנו שבמל המעם לא במלה התקנה, למרות שיש סכנה קצת, עדיין אין בני אדם מתייחסים לכך כסכנה כלל, אך מה שקבעוהו אנשי כנסת גדולה נשאר במקומו. וגם עדיין שייך להמלך בקונו דרך ענוה ויראה ועוד שתפילת הדרך יותר ממה שהיא ברכה הרי היא תפילה ובתפילה הלוואי וכל היום יהא אדם מתפלל וכמ"ש הפני יהושע על סוגין וכ"כ תוס' פסחים קדי וכ"כ פור ק"י סעיף ו' והגר"א שם, הרי שבתפילה אין גדר סב"ל ולכן יאמר אותה אף על מרחק פרסה, אך אמירת הגומל שהוא על הצלה ממש והוא מחלוקת ראשנים יאמר דווקא על זמן ולא על מרחק.

תדע שהרי לפי הפוסקים שמגדירים תפילת הדרך לפי זמן, נתנו דבריהם לשעורים, שיש עומסי תנועה ורמזורים ולפעמים איכא אינשי דמירתתי ונוסעים מתוך ועוברים מרחק מועט ולעומתם יש אנשים זריזים ביותר שגומעים

ובשו"ת רב פעלים יו"ד ח"ב סימן מ', כתב: לענין אבלות אם נקרא מקום קרוב או רחוק שמי שבא באפניים נקרא קרוב למרות שבהליכה לא יוכל לעשות זאת וממנו הסיקו שהולכים אחר הזמן ולא לפי המרחק.

גם בביה"ד סימן קסג כתב: "על דין נטילת ידיים שאם אין מים מצויים במרחק די מילין יטול ידיו במפה", ומסתברא כשהוא נוסע בגמלא פרחא כגון על פאסט (דואר) אין חושבים לפי אורך הדרך אלא לפי חשבון הזמן של הילוך די מילין לאדם בינוני שהוא ע"ב מינוטין"

וצריך לחלק בין אבלות ונטילת ידיים שהם תלוויים בעיקר בזמן, הן אבלות שקרוב ורחוק תלוי במציאות של נגישות האבל לבית האבלים וכן נטילת ידיים שתלוי במאמץ והמתנה אולם בתפילת הדרך, קביעת בה"ג שצריך לברך בכדי פרסה נובעת מכך שבפחות מזה לא נקרא יוצא לדרך ולא שם דרך עליו, וכיוון שקבעוהו חז"ל לא אישתני וגם איכא מעמא רבא, שיש בזה סכנה כמו בימים קדמונים אלא שהסכנה קיבלה פנים חדשות, ולא אכפת לנו ממה הסכנה, בעצם החשש סני.

ועיין רש"י יבמות קב ע"ב ד"ה הארכובה, שיכולת הראיה האנושית היא עד פרסה ולכן כשמגיע לפרסה ואינו נראה מהעיר, צריך להתפלל כי כבר יצא חוץ לתחום ראיית בני העיר ולא יסייעוהו ועוד שמצאנו שפועל מקדים יציאתו לעבודת השדה כדי הילוך פרסה, משמע ששדות שהם חוץ לעיר נמצאות במרחק פרסה והוא גדר חוץ לעיר, אולם בימינו שדרך פרסה הפכה לדבר של מה בכך ודברים שבכל יום יוצא אדם לנסיעה של

מרחקים גדולים בזמן קצר ולפי דבריהם אפשר שאדם יסע שעה דרך ארוכה ולא יברך ואחר שישחה בפקק ויעבור מרחק קצר כ72 דקות יתחייב בברכה ולא הועיל מה שהתאימו דברי חז"ל כדי שיתאימו לימינו שעדיין דבריהם צ"ע.

מסקנה: העיקר כדעת המשני"ב לברך על פרסה מרחק ולא על זמן 72 דקות דווקא, דאין שייך כאן דין סבי"ל.

א